

SLOVENSKI GOSPODAR

LIST LJUDSTVU V POUK IN ZABAVO

28. številka.

Maribor, dne 15. julija 1926.

60. letnik.

Centralizem ali avtonomija.

Predno je narodna skupščina v Beogradu se razšla ter je narodne poslance poslala na poletne počitnice, je zakonodavni odbor na dveh sejah 2. in 3. julija razpravjal o zakonskem predlogu o centralni (osrednji) upravi. Pri tem gre za vprašanje, kako naj je vrhovna uprava v naši državi urejena, koliko bomo imeli ministrstev in kakšna bodi meja med močjo ministrstev in med kompetenco (pristojnostjo) ljudskih samouprav.

To vprašanje je velevažno in od njegove pravilne rešitve je odvisna usoda, blagor in napredek ljudstva in države same.

Sedanja vladina večina: srbski radikali in hrvatsko-slovenski radičevci, so v omenjenem zakonskem predlogu, o katerem je razpravjal zakonodavni odbor, predložili, da naj bo v naši državi 14 ministrstev, ki bodo imela vsa oblast do najmanjših delcev v svojih rokah, tako da za kakšno resnično samoupravo ljudstva v občini, okraju, pokrajini in deželi ne ostane absolutno nič več. Radič in Puceļ sta se torej z radikali složila v popolnem centralizmu, ki o samoupravi in avtonomiji ljudstva neče ničesar slišati. To so politični slugi velesrbskega centralizma.

Slovenska ljudska stranka pa je kakor vselej, tako tudi pri tej priliki odločno stopila na branik za samoupravo in avtonomijo slovenskega naroda. V imenu SLS je 2. jul. govoril poslanec dr. Hohnjec, naslednji dan pa je govoril dr. Gosar.

Dr. Hohnjec je poudaril, da je po načelih demokracije (ljudovlade) ljudstvo nosilec oblasti v državi. Nobena vlast v državi se bi ne smela izvrševati brez upliiva ljudstva, predstavljenega po svojih zastopnikih, ki jih je ljudstvo izvolilo na svobodnih volitvah. To velja ne samo o zakonodavni, marveč tudi o izvršni ali upravni vlasti. Tudi od državne uprave ne sme ljudstvo biti izključeno.

V naši državi pa ljudstvo ni nosilec vlasti, marveč samo objekt (predmet) vlasti. Centralizem je iz ljudstva naredil maso ljudi, katere po mili volji vlada uradništvo pod vodstvom beogradskih ministrov. Občinska avtonomija je tako zožena, da je skoro ne bo nič več. Na šolskem polju je slovensko ljudstvo izgubilo še tisto primeroma malo mero avtonomije, ki si jo je priborilo v prejšnji državi. L. 1922 je bil sprejet zakon o okrajnih in pokrajinskih samoupravah. Kar se v tem zakonu pod imenom samouprave nudi ljudstvu, je tako majhno in malenkostno, da je pravzaprav zasmehovanje pojma o samoupravi. Kljub temu pa ta zakon še dosedaj ni izveden. To je dokaz, da zagriženi centralizem ljudstvu ne privošči absolutno nobene samouprave. Centralizem hoče, da ljudstvo ostane naprej v zgolj trpni ulogi. Zato pa je centralizem v vseh delih naše države, osobito v Sloveniji in na Hrvatskem, vzbudil splošno in veliko nezadovoljstvo.

Naša stranka, tako je naglasil dr. Hohnjec, je l. 1921 v ustavotvorni skupščini predložila ustavni načrt, ki je zahteval avtonomistično ureditev države. Po tem načrtu bi v delokrog ljudske samouprave in avtonomije spadale te stvari: notranji posli, trgovina in obrt, javna dela, šume in rudniki, poljedelstvo, agrarna reforma, prehrana, prosveta in verstvo, narodno zdravje, socialna politika, pravosodje in finance.

To bi bila istinita in učinkovita ljudska samouprava in avtonomija. Tako bi država bila urejena po demokratičnem načelu. Ljudstvo bi bilo ne samo, kakor sedaj, pred

met oblasti, bilo bi nosilec oblasti, bilo bi samo svoje sreče kovač.

Mi vztrajamo pri svojem programu, tako je vzkliknil dr. Hohnjec. Dosedanje izkustvo je dokazalo, da je centralizem škodljiv, ker odbija od državne oblasti slovensko in hrvatsko ljudstvo, ker torej greši zoper poglavito demokratično načelo, da je narod država, da je narod vir vse oblasti v državi. V obsodbi centralizma se s slovenskim ljudstvom strinja hrvatski narod. Veliki politični ugled Radiča, ki je veljal za predstavnika hrvatstva, in vsa bajeslovna Radičeva zgovornost ni mogla hrvatskega ljudstva omamiti in preslepiti, da bi zaprlo oči pred slabimi posledicami centralizma, ki rastejo od dne do dne, če tudi so radičevci že leto dni na vladi. Centralizem se ne da zboljšati, on je bolan v jedru. Treba ga je odstraniti ter državo preosnovati na avtonomistični podlagi, potem bo država sama notranje ozdravela.

Socialna demokracija za brezversko šolo.

Socialna demokracija ima v svojem programu točko: »Vera je zasebna stvar.« Iz tega sledi, da vera v javnem življenju nima mesta, ona ne sme biti sila, ki bi uravnavala javno življenje. To pravico ima po mišljenju socialne demokracije samo brezverstvo. To je temeljna zmeta socialne demokracije, in že ta zmeta dela socialne demokracije nesposobno za to, da bi rešila socialno vprašanje ter poboljšala položaj delavskih slojev.

Nevera je nesreča za vsakega človeka, za kapitalista ravno tako, kakor za delavca. Nevera tira v nesrečo cele stanove, stan izobražencev ravno tako, kakor stan kmetov in stan delavev. Socialna demokracija hoče delavski stan natirati v to nesrečo, in v tem je dokaz, da ona ne dela v blagor delavskih slojev.

Socialna demokracija ima za seboj zgodovino 70 let. Vso to dolgo dobo ni ničesar stvarnega in stalnega storila za prosep in napredek delavcev. V sled svojega negativnega programa, ki samo hoče odpraviti zasebno lastnino, ne vedoč, kaj bi postavila na njeno mesto, je nezmožna, da bi kaj pozitivnega storila za gnotni blagor delavskih slojev.

Da bi pokrila to svojo nesposobnost in svoj popolni neuspeh, razpihava socialna demokracija v dušah tistih zaslepencev, ki še verujejo njenim besedam in obljubam, versko mržnjo in sovraštvo zoper vero. Njena strastna borba je naperjena zoper katoliško cerkev.

Zadnji čas je zlasti sosedna avstrijska republika postala torišče besne borbe socialnih demokratov zoper cerkev in njene pravice na šolo. Glavna borba se vodi v mestu Dunaju, ki ga hoče socialna demokracija definitivno oropati krščanskega značaja s tem, da razkristjani vse javne šole. Naraščaj dunajskega mesta se naj vzgoji brezversko, potem se socialni demokraciji ni bati, da izgubi komando nad glavnim mestom Avstrije.

Krščansko ljudstvo na Dunaju se je postavilo odločno v bran zoper rastočo razkristjanjenje šol. Nevolja ljudstva je postala tako velika, da je moral dosedajni naučni minister Schneider, ki pripada krščansko-socialni stranki, pa je bil preveč popustljiv napram socialnim demokratom, odstopiti. Na njegovo mesto je prišel deželni glavar na Nemškem Štajerskem dr. Rintelen, o katerem se poroča, da je bolj dosleden in bolj energičen.

»Koroški Slovenec«, ki pozna stvari bolj od blizu nego mi, poroča o nakanah socialne demokracije na šolskem

polju v Avstriji med drugim sledeče: »Dunaj postaja usodepolen za nemški katolicizem, kakor nekdanj ob času luteranstva in v turških vojskah. Ko se v Rusiji boljševikom ni posrečilo, ljudi s krvjo in sramotnjem pridobiti za — brezverstvo, skušajo zdaj priti do svojega cilja s šolo. Prišel je odločilni trenutek. Do zdaj so šolski revolucionarji le poskušali, zdaj hočejo svoj načrt uvesti za trajno. Otrokom hočejo vcepiti svetovno naziranje, ki Boga ne pozna, učiti jih hočejo življenje, ki ne pozna nobene odgovornosti (moralnih zapovedi nočejo več poznati nobenih). Naravoslovje naj taji Boga, naj uči, da človek izvira iz opice; v družabnem življenju hočejo učiti, da ni treba nobene ljubezni; v gospodarstvu naj se odpravi lastninska pravica. Vse to naj se otroke uči v ljudski šoli, krščanski stariši pa naj ta pouk plačujejo, ker ti učitelji tako ne poučujejo svojih, marveč drugih ljudi otroke. Glöckel, predsednik šolskega sveta na Dunaju, zahteva, da se politika izrine iz šole; a to je umel tako, da je odslovil krščanske učitelje, da ostane veri nasprotna politika neovirana. Nastavljali so se brezverski nadzorniki, ravnatelji in učitelji. naučni minister pa je vse to podpisoval! Staro in pošteno besedilo se je izrinilo iz šolskih knjig, na njihovo mesto se je dalo drugo brezversko, čisto nesramno! Glöckel je proglasil, da se nihče več ne sili k verskim vajam, a ko so se otroci hoteli zbirati v šoli, da gredo k maši, so se jim šole zapirale. K verskemu nauku se otroci niso silili, a zato so se silili k svobodomiselnemu poučevanju in poznavanju življenja in silili so se k poučevanju brezbožne morale, ki so jo skovali svobodomislci. Govorilo se je o »delovni šoli«, a izrinila se je vsa učna snov, na mesto pouka je stopilo igrakanje. Glöckel je govoril o »učiteljski izobrazbi« ter je na Dunaju ustanovil pedagoški zavod. Učiteljišča so država in dajejo mladim možem, ki so jih dovršili, pravico do službe, Glöckel pa ni nikogar nastavil, ki ni dovršil njegov brezverski zavod.«

Takšno je torej delo socialne demokracije za delavsko ljudstvo: mesto zboljšanja gospodarskega stanja mu nudi brezversko, protikrščansko šolo.

Človeštvo se klanja Najsvetejšemu.

Katoliška Cerkev brani resnico božjo, sprejeto od Boga Kristusa, brani pa tudi, kar je najdragocenejše, najsvetejše — presveto Eharistijo. Da more svetu dovolj jasno pokazati to svojo najsvetejšo Skrivnost, prireja sv. Cerkev takozvane eharistične kongrese. Teh kongresov se udeležuje vesoljna katoliška Cerkev.

28. mednarodni eharistični kongres.

Za letos je bil določen že 28. Eharistični kongres, ki se je vršil od 21. do 27. junija t. l. v Čikagi v Severni Ameriki. Sv. Oče je poslal svojega posebnega odposlanca kardinala Bonzano, ki je kongres otvoril. Sporočil je željo sv. Očeta, da naj ravno Najsvetejše združi ločene kristjane zopet s katoliško Cerkvijo. Na prvem slavnostnem zborovanju se je zbralo nad 200.000 oseb. Mnogi tisoči so morali oditi, ker niso dobili več prostora. Pri slovesni svetli maši je pelo 60.000 otrok angleško mašo. Mislite si to pe-tje, gotovo je učinkovalo, kakor bi angele poslušal! Po slovesnostih prvega dneva so se vršila razna zborovanja. Posamezni narodi so imeli svoje posebne oddelke in zopet vsi skupaj, da je v teh dneh ljudi kar valovalo po velikem mestu Čikagi. Med drugimi zborovanji je posebno važno

Volkovi pa se radi plazijo za Indijanci, ker čakajo na od-padke ustreljene divjačine.«

»Na srnjaka pa ste pozabili«, je rekel Heyward.

»Morda pa je tudi ubito žrebe privabilo volkove.«

»Uboga Mirjam!« je žalosno mrmral pevec. »Tvoje-mu otroku je bilo določeno, da postane žrtev divjih zve-rin!«

»Zrebetova smrt mu hudo teži srce«, je rekel lovec. »Sicer pa je dobro znamenje, ako človek ljubi svoje neme prijatelje. Ker pa naš pevec veruje, da je vsaka stvar človeku namenjena, si bo pač moral misliti, da se je moralo zgoditi, kar se je zgodilo. Ta tolažba ga bo tudi prepričala, da je bilo pametno umoriti štirinožca, da ljudje ostan-ejo pri življenju. Sicer pa imate vi prav«, se je obrnil k Heywardu, »kar ste prej rekli. Najboljše bo, da srnjaka takoj tu razrežemo in ostanke pomečemo v vodo, sicer bomo v kratkem imeli tam-le na čereh celo tolpo volkov. Njih tuljenje bi nas utegnilo izdati Irokezom.«

Na te besede je lovec pomagal Mohikancema, ki sta očitno uganila njegovo nakano. Takoj nato so vsi trije izginili za visoko navpično skalo.

IV. V skalni votlini.

Heyward in njegovi tovariši so nemirno gledali to skrivnostno početje. Čeprav se je belokožec dozdej vedel tako, da mu ni bilo kaj očitati, so vendar pričeli z nezau-panjem gledati na njegovo napol divjo vnanost, njegovo robato vedenje in molčečnost njegovih dveh tovarišev, kajti izdaja indijanskega tekača jih je napravila nezaupne.

Samo pevec se ni zmenil za to, kar se je godilo okrog njega. Sedel je na skalnem porobek in se očitno udal žalostnemu premišljevanju, saj je včasih globoko vzdihnil. Kmalu nato so se oglasili votli zvoki, kot bi v zemlji nekje

Zadnji Mohikanec.

Povest iz leta 1757.

Po J. F. Cooper-ju predelal Al. Benkovič.

5
Reko sta tukaj stiskali dve visoki strmi skali. Ena je molela naprej preko kraja, kjer se je bil čoln ustavlil. Skale so bile porastle z visokimi drevesi, tako da je reka šumela kakor skozi ozko, globoko grapo. Skozi čudne oblike dreves je sicer tu in tam gledalo zvezdnato nebo, si-cer pa je vsenaokrog vladala črna tema. Na spodnjo stran je oviral razgled ovinek, ki ga je tu delala reka, spredaj pa je bilo videti, kakor bi se ne daleč odtod voda visoko vzpenjala, padajoč potem v globoke dolbine, iz katerih je prihajalo votlo bobnenje.

Konje so privezali na grmovje, ki je rastle iz skalnih razpok. V vodi stoječ bi bili morali prebiti noč. Lovec je določil za Heywarda in njegove preplašene tovariše, naj sedejo v sprednji del čolna, sam pa se je ustopil na drugi konec. Indijanca sta previdno odšla na svoje prejšnje mesto.

Sedaj je gozdnik s svojim drogom čoln s tako krepkim sunkom odrinil od brega, da je bil naenkrat sredi peneče se vode in se je moral nekaj minut trdo boriti z divjimi valovi. Popotnikom je ukazal, naj se ne ganejo. Zato si skoraj niso upali dihati in so plaho gledali v deroče valove. Vsak hip so mislili, da jih mora požreti sikajoči vrti-nec, a vsakokrat se je posrečilo krmarju, da je s spretno roko čoln sunil preko valov. Zadnji silni in obupni napor je končal ta boj. Eliza je pravkar trepetaje obraz zakrila z rokami, meneč, da jih mora zgrabiti vrtinec bližnjega

slapa, čoln pa se je hipoma ustavlil poleg ploščate skale, ki se je prav malo dvigala nad vodo.

»Kje smo? Kaj bo zdaj?« je vprašal Heyward, videč, da je lovec veslo potegnul v čoln.

»Ob vznोजu Glenna smo«, je glasno odgovoril Sokol, ker se mu med bučanjem slapa ni bilo ničesar bati. »Zdaj glejmo, da hitro in previdno izstopimo, da se čoln ne prevrne, sicer pojdemo to težavno pot še enkrat nazaj, a malo hitreje. Kadar je voda narastle, je težko veslati navzgor, in pet oseb je precej za tak-le čoln, ki je narejen samo iz skorje in smole. Tako, zdaj vsi lepo ostanite tu na skali, jaz pa grem po Mohianca in srnjaka.«

Popotniki so ga verno slušali. Komaj je bila zadnja noga stopila na skalo, je čoln odrinil in z neverjetno nag-ljico šnil navzdol po vodi. Kmalu je izginil v neprodirni temi.

Ko so ostali sami, ubogi popotniki nekaj časa niso vedeli, kaj bi počeli. Najprej si niso upali po skali, ker so se bali, da jih nepreviden korak vrže v globoke, grgrajo-če votline, av kafero je od vseh strani bobnela voda. A kmalu so bili rešeni plahega čakanja. Prej, nego se jim je zdelo mogoče, se je čoln vrnil. Trojica prijateljev ga je naglo spravila tik ploščate skale.

»Izvrstno!« je veselo vzkliknil Heyward. »Zdaj smo na varnem in dobro preskrbljeni z živežem, da lahko klju-bujemo Montealmu in njegovim zaveznikom. Kaj pa, ali ste zasledili kaj naših sovražnikov?« se je obrnil k So-kolu.

»Indijanca prej čutiš, nego ga vidiš«, je odgovoril lo-vec in malomarno srnjaka vrgel na tla. »Mislim, da Mingi niso našli naše sledi. Vendar ne morem tajiti, da so konji, ko smo veslali mimo njih, trepetali, kot bi slutili volkove.